

УДК 347:355.69»36»

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.1.50>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНВЕРСІЇ ОБОРОННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У ПЕРІОД ПІСЛЯ ВОЄННОГО СТАНУ ЧЕРЕЗ МОДЕЛЬ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПАРКУ

Гулак О.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0001-9004-0185
e-mail: lenagulac8118@ukr.net*

Піддубний О.Ю.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0003-4867-4613
e-mail: piddubnyi@outlook.com*

Калмикова О.В.,

*кандидат юридичних наук, професор,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0003-2041-8925
e-mail: artolena11@ukr.net*

Гулак О.В., Піддубний О.Ю., Калмикова О.В. Правове регулювання конверсії оборонної промисловості у період після воєнного стану через модель технологічного парку.

У статті досліджено правове забезпечення конверсії оборонно-промислового комплексу (ОПК) України у поствоєнний період (після скасування воєнного стану) через застосування моделі технологічного парку як інструменту структурної перебудови галузі. Актуальність теми зумовлена потребою сталого економічного відновлення, диверсифікації виробництва оборонних підприємств та їх інтеграції у цивільний і dual-use (подвійного призначення) сектори, а також зростанням ролі приватних виробників у виконанні державного оборонного замовлення.

Методологічну основу становлять аналіз і синтез, системний та порівняльно-правовий підходи, а також формально-юридичний метод для тлумачення норм, що регулюють інноваційну, промислову й оборонну політику, реформування підприємств ОПК, інвестиційну діяльність, експортний контроль та охорону прав інтелектуальної власності.

Обґрунтовано доцільність уточнення поняття ОПК як галузі економіки, що охоплює суб'єктів усіх форм власності, та виокремлення виробничого сектору оборонної економіки як ключового елемента забезпечення сил безпеки й оборони. Доведено, що технологічний парк є «м'яким» правовим механізмом конверсії: він дозволяє зберегти виробничо-науковий потенціал і переформатувати його у кероване середовище для трансферу технологій, комерціалізації розробок, запуску цивільних продуктів, регулювання доступу до технологій і документації, обігу об'єктів інтелектуальної власності та допуску резидентів до інфраструктури.

Сформульовано пропозиції щодо створення мережі спеціалізованих оборонно-технологічних парків як територій пріоритетного розвитку та платформ державно-приватного партнерства, орієнтованих на стандарти НАТО й міжнародні ланцюги кооперації. Обґрунтовано потребу вдосконалення механізмів залучення та захисту інвестицій (зокрема страхування воєнних ризиків), розширення можливостей створення спільних підприємств з іноземними партнерами,

поширення інвестиційних стимулів індустриальних парків на оборонний сектор, а також модернізації процедур експортного контролю.

Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання у нормотворчій діяльності, під час розроблення державних програм відновлення й розвитку ОПК, а також у роботі органів публічної влади з планування конверсії, та у навчальному процесі з адміністративного і господарського права.

Ключові слова: воєнний стан, правове регулювання, інноваційна діяльність, економічна безпека, промислова політика, відновлення економіки.

Hulak O.V., Piddubnyi O.Y., Kalmykova O.V. Legal regulation of the conversion of the defense industry in the post-martial law period through the technology park model.

The article examines the legal support for the conversion of the defense-industrial complex (DIC) of Ukraine in the post-war period (after the abolition of martial law) through the application of the technology park model as a tool for structural restructuring of the industry. The relevance of the topic is due to the need for sustainable economic recovery, diversification of defense enterprises' production and their integration into the civilian and dual-use sectors, as well as the growing role of private manufacturers in the implementation of the state defense order.

The methodological basis is analysis and synthesis, systemic and comparative legal approaches, as well as the formal-legal method for interpreting the norms regulating innovation, industrial and defense policy, reform of defense-industrial complex enterprises, investment activities, export control and protection of intellectual property rights.

The feasibility of clarifying the concept of the DIC as a branch of the economy that encompasses entities of all forms of ownership, and the isolation of the production sector of the defense economy as a key element of providing security and defense forces is substantiated. It is proven that the technology park is a "soft" legal mechanism of conversion: it allows to preserve the production and scientific potential and reformat it into a managed environment for technology transfer, commercialization of developments, launch of civilian products, regulation of access to technologies and documentation, circulation of intellectual property objects and admission of residents to infrastructure.

Proposals are formulated for the creation of a network of specialized defense and technology parks as territories of priority development and platforms of public-private partnership, oriented towards NATO standards and international chains of cooperation. The need for improving mechanisms for attracting and protecting investments (in particular, insurance of military risks), expanding opportunities for creating joint ventures with foreign partners, extending investment incentives of industrial parks to the defense sector, as well as modernizing export control procedures is substantiated.

The practical significance of the results lies in the possibility of their use in regulatory activities, during the development of state programs for the restoration and development of the defense industry, as well as in the work of public authorities on conversion planning, and in the educational process in administrative and commercial law.

Key words: martial law, legal regulation, innovative activity, economic security, industrial policy, economic recovery.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія проти України спричинила глибоку кризу в промисловому секторі держави, завдавши значних матеріальних збитків та порушивши ланцюги постачання, ринки збуту й виробничі зв'язки. На промисловість припадає близько 10 % від загальної суми економічних втрат, що підкреслює її вразливість, але водночас і стратегічне значення для національної економіки. В умовах післявоєнного відновлення особливої уваги потребує конверсія оборонної промисловості – перехід підприємств від виробництва військової продукції до цивільного або подвійного призначення. Цей процес є ключовим для диверсифікації економіки, розвитку інновацій та забезпечення сталого зростання.

У контексті сучасних викликів постає необхідність створення ефективної правової моделі, яка б регулювала процес конверсії та сприяла інтеграції оборонних підприємств у систему інноваційного розвитку. Одним із перспективних інструментів у цьому напрямі є технологічні парки, здатні поєднати науковий потенціал, виробничі ресурси та державну підтримку. Саме через правове забезпечення функціонування таких структур держава може реалізувати політику поступового переходу від воєнної економіки до інноваційно-орієнтованої моделі розвитку.

За даними Міжнародної асоціації технологічних парків, такі технопарки – це організація, яка управляється спеціалістами, головною метою яких є збільшення добробуту місцевої спільноти за допомогою просування інноваційної культури, а також змагань інноваційного бізнесу та наукових організацій. Для досягнення цих цілей технопарк стимулює та керує потоками знань та технологій між університетами, науково-дослідними інститутами, компаніями, ринками. Він спрощує створення та зріст інноваційних компаній за допомогою інкубаційних процесів та процесів виведення нових компаній із існуючих фірм. Згідно з Законом України, прийнятим 16 червня 1999 року, технопарк визначається так: «технологічний парк – юридична особа або об'єднання на основі договору про спільну діяльність юридичних осіб (учасників), головним завданням яких є діяльність з виконання інвестиційних та інноваційних проєктів, впровадження наукоємних розробок, високих технологій і виробництво конкурентоздатної на світових ринках продукції [1, с. 37].

Метою дослідження є визначення правових механізмів і нормативних засад здійснення конверсії оборонної промисловості з урахуванням потенціалу моделі технологічного парку, а також формування пропозицій щодо удосконалення законодавства у цій сфері.

Стан опрацювання проблематики. Питання розвитку України та її оборонно-промислового комплексу опрацьоване у роботах таких вчених та науковців права як В. Мовчан, В. Винник, О. Кваші, А. Синякової, Н. Марченко, Т. Шестаковської та інших.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про національну безпеку України» оборонно-промисловий комплекс визначається як сукупність органів державного управління, підприємств, наукових і виробничих організацій, що здійснюють розроблення, виготовлення, модернізацію та утилізацію продукції військового призначення, а також надають послуги в інтересах оборони, забезпечуючи оснащення сил безпеки й оборони. Крім того, до його функцій належить постачання товарів військового та подвійного призначення, а також участь у міжнародному військово-технічному співробітництві України з іншими державами [2, с. 2].

Водночас наведене у законі визначення не акцентує увагу на тому, що до складу оборонно-промислового комплексу входять не лише державні, а й приватні підприємства, роль яких у сучасних умовах суттєво зросла. Нині в Україні діє близько 100 приватних виробників оборонної продукції, які забезпечують понад половину державного оборонного замовлення (близько 60–70%).

З урахуванням цього доцільно уточнити поняття оборонно-промислового комплексу, визначивши його як галузь національної економіки, що об'єднує підприємства, установи та організації промисловості й науки всіх форм власності, які здійснюють розроблення, виробництво, модернізацію та утилізацію продукції військового призначення, надають послуги в інтересах оборони, а також беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, зокрема експорті й імпорті товарів військового та подвійного використання у межах військово-технічного співробітництва України з іноземними державами. Ключову функцію у виробництві та забезпеченні Збройних Сил України й інших військових формувань необхідною продукцією оборонного призначення виконує виробничий сектор оборонної економіки. Це – специфічна складова національної економіки, спрямована на задоволення воєнно-економічних потреб держави. До таких потреб належать виготовлення озброєння, боєприпасів, військової техніки, комплектуючих і матеріалів, а також виконання спеціалізованих робіт, надання послуг і здійснення зовнішньоекономічної діяльності у сфері військово-технічного співробітництва з іншими країнами [3, с. 4].

Важливу роль у розвитку ОПК відіграють технологічні парки, які виступають осередками інтеграції науки, бізнесу та виробництва. Створення оборонно-технологічних парків дозволить поєднати науковий потенціал університетів і дослідницьких центрів з виробничими можливостями підприємств, сприяти комерціалізації інновацій, швидкому впровадженню нових технологій у виробництво, а також залученню іноземних інвестицій. Такі парки можуть стати платформою для спільних проєктів у сфері безпілотних систем, кібербезпеки, радіоелектроніки, бронетехніки, логістичних рішень і штучного інтелекту. Вони також здатні забезпечити глибшу інтеграцію України у світові оборонно-технологічні ланцюги, водночас зберігаючи стратегічну автономію держави. Основне призначення технологічних парків полягає в тому, щоб системно вибудувати наукоємне виробництво: створити умови, за яких нові технології швидко народжуються, проходять шлях від ідеї до готового продукту та впроваджуються у практику, а фахівці мають стимули розкривати й розвивати свій творчий потенціал. Завдяки концентрації наукових, виробничих і фінансових можливостей технопарки фактично забезпечують повний інноваційний ланцюг – від

досліджень і розробок до масштабного промислового випуску високотехнологічної продукції, здатної конкурувати на світових ринках.

За своєю суттю технопарк є осередком економічної активності, де поєднуються ресурси університетів, науково-дослідних установ, промислових компаній і елементів інноваційної інфраструктури, причому взаємодія може відбуватися як на регіональному та національному рівнях, так і в міжнародному вимірі. Саме така “зв’язка” науки й виробництва в останні роки вважається однією з найрезультативніших організаційно-економічних моделей серед інноваційних структур, адже дозволяє перетворювати знання на комерційно життєздатні технології та продукти значно швидше й ефективніше.

Технологічні парки також розглядають як інструмент, що дає змогу найкраще використати критично важливий для сучасної конкурентоспроможності чинник – належне ресурсне забезпечення інновацій. У розвинених країнах державна підтримка розроблення й упровадження інновацій реалізується через механізми як прямої, так і опосередкованої дії: до непрямих відносять податкові стимули, фінансово-кредитні інструменти, амортизаційну політику та інші важелі, що створюють сприятливе середовище для інноваційної активності, тоді як прямі механізми передбачають цільове бюджетне фінансування досліджень, виконання державних програм на контрактній основі та участь держави у створенні спеціалізованих інноваційних структур – від технопарків і технополісів до бізнес-інкубаторів та інженерних центрів. Рівень результативності таких механізмів на загальнодержавному, корпоративному та мікрорівнях значною мірою визначає швидкість розвитку економіки на інноваційній основі.

В Україні вже сформовано мережу технологічних парків, яку нерідко наводять як приклад практичного втілення державної інноваційної політики. Розгортання цієї системи почалося у 2000 році з реєстрації технопарків на базі Інституту монокристалів та Інституту електрозварювання імені Є.О. Патона; у наступні роки були зареєстровані й інші проекти, зокрема «Вуглемаш» (2001), «Напівпровідники», Інститут технічної теплофізики та «Укрінфотех» (2002), «Київська політехніка» і «Інтелектуальні інформаційні технології» (2003) та інші. Станом на вересень 2010 року в Україні було зареєстровано 12 технопарків, ще кілька проходили процедуру реєстрації. Водночас аналіз їх становлення свідчить, що темпи розвитку й функціонування з часом знизилися, хоча практичні результати роботи технопарків упродовж попередніх років підтверджували їхню доцільність та здатність поживляти інноваційну діяльність.

Пошук оптимального балансу між викликами, що постали перед оборонно-промисловим комплексом України у війні на виснаження, та можливостями його стрімкого розвитку як у період бойових дій, так і після їх завершення, свідчить про нагальну потребу у створенні нової програми розвитку ОПК. Таку програму доцільно розробити спільно з Інститутом оборонного аналізу США, з метою перетворення оборонної галузі на рушійну силу інноваційного зростання економіки та зміцнення позицій України на світовому ринку озброєння, з одночасним витісненням РФ з його ключових сегментів [4, с. 10].

У цьому контексті створення мережі спеціалізованих оборонно-промислових технологічних парків має стати практичним інструментом реалізації державно-приватного партнерства. Такі технопарки можуть функціонувати як території пріоритетного розвитку, де концентруватимуться високотехнологічні виробництва, наукові лабораторії, навчальні центри та інноваційні стартапи. Вони забезпечать прискорене впровадження результатів наукових досліджень у виробництво, розвиток суміжних галузей і формування національних технологічних кластерів, орієнтованих на стандарти НАТО.

Для досягнення цих цілей необхідно відмовитися від застарілої моделі виробництва, що базується на замкненому циклі, і перейти до системи широкої міжнародної кооперації. Йдеться про розширення партнерських зв’язків із провідними світовими виробниками озброєння, налагодження спільних виробництв, активізацію військово-технічного співробітництва та поглиблення інтеграції України у глобальні технологічні ланцюги.

Важливим напрямом реформи має стати створення нової інституційної основи функціонування оборонно-промислового комплексу. Це включає реалізацію положень Закону України «Про особливості реформування підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності», який передбачає корпоратизацію підприємств «Укроборонпрому», а також законодавче закріплення можливості створення спільних підприємств за участю іноземних партнерів. Необхідним є вдосконалення правового механізму залучення та захисту інвестицій, зокрема шля-

хом зняття обмежень на створення спільних підприємств з іноземними компаніями, розширення страхових інструментів для мінімізації військових ризиків та поширення дії інвестиційних стимулів, передбачених Законом України «Про індустріальні парки», на підприємства оборонного сектору [5, с. 3].

Ключовою умовою ефективного розвитку галузі є створення дієвих правових механізмів для реалізації державно-приватного партнерства. Таке партнерство має забезпечити поєднання державних інтересів національної безпеки з гнучкістю і технологічним потенціалом приватного сектору.

Подальша активізація міжнародного військово-технічного співробітництва є ще одним пріоритетом у розвитку ОПК. Вона передбачає розширення договірно-правової бази у сфері науково-технічної кооперації, спрощення процедур експортного контролю, впровадження електронного ліцензування експортно-імпортних операцій, а також зміцнення участі України в міжнародних режимах експортного контролю. Крім того, важливо стимулювати експорт оборонної продукції, диверсифікувати ринки збуту, просувати на зовнішніх ринках нові та модернізовані зразки озброєння, а також локалізувати виробництво іноземної техніки на території України.

Необхідним є також адаптація національної оборонної промисловості до стандартів НАТО та провідних західних виробників озброєнь, що забезпечить доступ до сучасних технологій, сприятиме участі у спільних коопераційних проєктах та підвищить конкурентоспроможність українського ОПК у глобальному вимірі.

Реформування промисловості України після війни з Росією є одним із ключових чинників економічного відновлення держави. Воєнні дії призвели до значного руйнування промислових об'єктів, втрати виробничих потужностей та тимчасового припинення діяльності багатьох підприємств [6, с. 9].

Одним із першочергових напрямів реформування має стати модернізація та технічне оновлення виробничої бази. Це передбачає впровадження інноваційних технологій, підвищення продуктивності праці та оптимізацію виробничих процесів з метою підвищення їх ефективності.

Важливою умовою успішної трансформації є залучення іноземних інвестицій, що сприятиме розширенню експортного потенціалу, створенню нових робочих місць та розвитку конкурентоспроможного середовища. Одночасно необхідно переорієнтувати економіку з переважно експортної моделі на внутрішнє споживання, стимулюючи розвиток національного ринку, логістичної інфраструктури та малого й середнього бізнесу.

Суттєве значення має підвищення енергоефективності виробництва, що забезпечить зменшення витрат енергоресурсів і скорочення негативного впливу промисловості на довкілля.

Окрему роль у післявоєнній стратегії відіграє інвестиційна політика держави. Її реалізація має включати податкові стимули, зниження митних бар'єрів для стратегічних інвесторів, створення спеціальних фондів і програм підтримки промислових підприємств. Водночас слід забезпечити оновлення законодавства у сфері промислового виробництва, удосконалити механізми захисту прав інтелектуальної власності та підвищити рівень прозорості ведення бізнесу.

Не менш важливим аспектом є підвищення кваліфікації кадрів та формування нової генерації спеціалістів, здатних працювати з сучасними технологіями. Для цього потрібно розбудувати систему професійної освіти, запровадити дуальне навчання й залучати міжнародних експертів [7, с. 5].

Модель технологічного парку може стати юридично «м'яким» інструментом конверсії оборонної промисловості після припинення воєнного стану, оскільки дозволяє не руйнувати наявний виробничо-науковий потенціал, а переформатувати його в кероване середовище для комерціалізації розробок, технологічного трансферу та запуску нових цивільних і dual-use продуктів. У такому підході конверсія розуміється не лише як переорієнтація виробничих ліній, а як комплексна правова трансформація: зміна цілей використання активів, режимів доступу до технологій і документації, порядку взаємодії з інвесторами, правил обігу об'єктів інтелектуальної власності та допуску резидентів до інфраструктури підприємств оборонного комплексу.

Післявоєнна реформа промисловості має бути спрямована не лише на відновлення зруйнованих підприємств, а й на розвиток нових, інноваційних напрямів виробництва – зокрема у сфері «зеленої» економіки, екологічно чистих матеріалів, енергетики та високих технологій [8, с. 9].

Таким чином, комплексна модернізація промислового сектору з урахуванням інвестиційної привабливості, інноваційності та екологічної сталості стане основою для економічного відродження України та її інтеграції у глобальний ринок.

Висновки. Оборонно-промисловий комплекс України є однією з ключових складових системи національної безпеки та економіки держави. Його розвиток має стратегічне значення не лише для забезпечення обороноздатності, а й для формування інноваційної моделі економічного зростання.

Аналіз чинного законодавства засвідчує, що існуюче визначення ОПК потребує уточнення – насамперед, із урахуванням зростаючої ролі приватного сектору. Саме приватні підприємства сьогодні забезпечують значну частину державного оборонного замовлення, демонструючи високий виробничий потенціал і гнучкість в умовах війни.

Подальший розвиток галузі повинен ґрунтуватися на створенні сучасної інституційної основи, розширенні міжнародної кооперації, активізації військово-технічного співробітництва та залученні іноземних інвестицій. Перехід від замкненої моделі виробництва до відкритої системи партнерств із провідними світовими виробниками сприятиме технологічній модернізації, інтеграції у світові ринки та підвищенню конкурентоспроможності українського ОПК.

Необхідним кроком є також гармонізація національних стандартів із вимогами НАТО, впровадження інноваційних технологій і створення сприятливих умов для державно-приватного партнерства. Це дозволить поєднати державні інтереси національної безпеки з динамікою й ефективністю приватного бізнесу.

Післявоєнна відбудова промисловості України має відбуватися за принципами сталого розвитку, енергоефективності та інноваційності. Ключовими пріоритетами мають стати технічне оновлення виробничих потужностей, формування сприятливого інвестиційного клімату, розвиток внутрішнього ринку та підготовка висококваліфікованих кадрів. У цьому процесі технологічні парки можуть стати каталізатором післявоєнного промислового відродження. Їх діяльність дозволить зосередити ресурси на створенні нових промислових хабів, інтегрованих із системами освіти, науки та бізнесу, сприяти розвитку високотехнологічних галузей – від робототехніки до «зеленої» енергетики, забезпечуючи сталий розвиток економіки та її інноваційний потенціал.

Таким чином, реформа та модернізація оборонно-промислового комплексу здатні стати основою для економічного відродження України, посилення її оборонного потенціалу, інтеграції у світові виробничі ланцюги та зміцнення позицій держави як надійного партнера у сфері безпеки й технологій.

У післявоєнний період ключовою проблемою конверсії стане юридичне «перепрошивання» статусу оборонних активів: частина потужностей залишатиметься критичною для обороноздатності, тоді як інша – може бути інтегрована в економіку відновлення. У цьому контексті технопарк може виконати роль правового «буфера», який дозволяє поетапно змінювати функціональне призначення об'єктів, зберігаючи контроль держави над чутливими компонентами. Практично це означає необхідність чіткого нормативного розмежування між технологіями, що підлягають обмеженням, та тими, що можуть передаватися/ліцензуватися резидентам; визначення правил де-класифікації та перетворення технічної документації на комерційний актив; встановлення спеціальних умов оренди/користування виробничими площами й обладнанням із урахуванням режимності, відповідальності за доступ і страхування ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1999, № 40, ст. 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text> (дата звернення: 22.10.2025).
2. Про національну безпеку України: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/print> (дата звернення: 22.10.2025).
3. Рік повномасштабної війни: РФ завдала збитків інфраструктурі України на \$144 мільярда. *Економічна правда*. 23.03.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/03/23/698344> (дата звернення: 22.10.2025).
4. Огляд впливу війни на промисловість України та прогноз перспектив в економіці. Український Союз Промисловців і Підприємців. 27.07.2022. URL: <https://uspp.ua/news/actual/2018/ohliad-vplyvu-viiny-napromyslovist-ukrainy-ta-prohnoz-perspektyv-v-ekonomitsi> (дата звернення: 22.10.2025).
5. Марченко Н., Шестаковська Т. Державне регулювання промисловістю України воєнного часу та перспективи її відновлення. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Київ.

- Серія: Публічне управління та адміністрування, Том 34 (73) № 6 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.6/17>.
6. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи “Розвиток військово-промислового комплексу”. Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/development-of-the-military-industrial%20complex.pdf> (дата звернення: 22.10.2025).
 7. Шемяєв В., Онофрійчук А., Толок П. Стан та пріоритети розвитку оборонно-промислового комплексу України в умовах дії воєнного стану. *Journal of Scientific Papers “Social Development and Security”*, Vol. 12, No. 4, 46–55. Харків, 2022. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2022.12.4.5>.
 8. Письменний О., Кречко С., Бестрюк А. Розвиток ОПК України в умовах війни та повоєнного відновлення. *Journal of Scientific Papers “Social Development and Security”*, Vol. 14, No. 2. Харків, 2024. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2024.14.2.8>.